

INHOUD

Gargantua

Het grouwelijke leven van de grote Gargantua, vader van Pantagruel, in vroeger dagen opgetekend door meester Alcofribas, distilleerder van kwintessens

Een boek vol pantagruwelijke wijsheid

1542 François Juste, Lyon

Aan de lezers	20
Proloog van de schrijver	21
1 De genealogie en het aloude geslacht van Gargantua	25
2 Ditjes en datjes met wat tegengif (aangetroffen in een oud document)	27
3 Hoe Gargantua's moeder elf maanden zwanger van hem was	30
4 Hoe Gargamelle, toen ze zwanger was van Gargantua, een grote hoeveelheid rolpens at	32
5 Vrolijke dronkenmanspraat	33
6 De vreemde manier waarop Gargantua ter wereld kwam	37
7 Hoe Gargantua zijn naam kreeg en hoe hij van de wijn lurkte	39
8 Hoe Gargantua gekleed ging	40
9 De kleuren en de uitmonstering van Gargantua	44
10 Wat de betekenis is van de kleuren wit en blauw	46
11 Gargantua's jonge jaren	49
12 Over de speelgoedpaarden van Gargantua	51
13 Hoe Grandgousier de verbazende intelligentie van Gargantua ontdekte door de uitvinding van de billenveger	53
14 Hoe Gargantua van een sofist les krijgt in de Latijnse taal en letteren	57
15 Hoe Gargantua aan andere leermeesters werd toevertrouwd	58
16 Hoe Gargantua naar Parijs werd gestuurd en over de enorme merrie waarop hij reed en hoe die de paardenvliegen wegsloeg	60

17	Hoe Gargantua de Parijzenaars ter kennismaking onthaalde en hoe hij de grote klokken van de Notre-Dame wegnam	62
18	Hoe Janotus de Bragmardo eropuit werd gestuurd om de grote klokken van Gargantua terug te krijgen	63
19	De toespraak die meester Janotus hield ten overstaan van Gargantua, teneinde de klokken terug te krijgen	64
20	Hoe de sofist zijn lakense stof meenam en hoe er een proces werd gevoerd tegen de overige magisters	66
21	Hoe Gargantua studeerde volgens de methode van zijn sofistieke leermeesters	68
22	Gargantua's spelletjes	71
23	Hoe Gargantua onderricht ontving van Ponocrates volgens een systeem waarbij geen uur van de dag verloren ging	75
24	Hoe Gargantua zijn tijd doorbracht als het regenachtig weer was	81
25	Hoe tussen de platte-koekenbakers uit Lerné en de mensen uit het land van Gargantua de grote ruzie ontstond die het begin is geweest van geweldige oorlogen	83
26	Hoe de bewoners van Lerné, op bevel van hun koning Picrochole, de herders van Gargantua onverhoeds aanvielen	85
27	Hoe een monnik van Seully de wijngaarden van de abdij behoedde voor plundering door de vijand	86
28	Hoe Picrochole La Roche Clermault stormenderhand innam, en hoe Grandgousier zeer tegen zijn zin en met heel veel moeite tot de oorlog besloot	90
29	De inhoud van de brief die Grandgousier aan Gargantua schreef	92
30	Hoe Ulrich Gallet naar Picrochole werd afgevaardigd	94
31	De toespraak van Gallet tot Picrochole	94
32	Hoe Grandgousier ter wille van de lieve vrede de platte koeken liet teruggeven	97
33	Hoe enige officieren Picrochole door hun onbekookte adviezen aan de rand van de ondergang brachten	100
34	Hoe Gargantua de stad Parijs verliet om zijn land te hulp te snellen en hoe Gymnast de vijanden ontmoette	103
35	Hoe Gymnast kapitein Hassebas en nog wat mannen van Picrochole behendig uit de weg ruimde	105
36	Hoe Gargantua het kasteel aan de Gué de Vède verwoestte en hoe ze over de doorwaadbare plaats kwamen	107

37	Hoe de kogels van het geschut uit het haar van Gargantua vielen toen hij de kam erdoor haalde	109
38	Hoe Gargantua tegelijk met zijn sla zes pelgrims opat	111
39	Hoe de monnik door Gargantua werd onthaald en de schone woorden die hij tijdens de avondmaaltijd sprak	113
40	Waarom monniken door de mensen worden gemeden en waarom sommigen een grotere neus hebben dan anderen	116
41	Hoe de monnik Gargantua in slaap deed vallen en over zijn urengebeden en zijn brevier	118
42	Hoe de monnik zijn metgezellen moed insprak en hoe hij aan een boom kwam te hangen	120
43	Hoe Gargantua op de legerbende van Picrochole stiet en hoe de monnik kapitein Tiravant doodde en als gevangene bij de vijand verbleef	122
44	Hoe de monnik zich van zijn bewakers onttreed en hoe de legerbende van Picrochole onschadelijk werd gemaakt	124
45	Hoe de monnik de pelgrims meenam en de zegenrijke woorden die Grandgousier tot hen sprak	126
46	Hoe Grandgousier de krijgsgevangene Toucquedillon een humane behandeling gaf	129
47	Hoe Grandgousier zijn legioenen opriep en hoe Toucquedillon Hastiveau doodde en vervolgens zelf op bevel van Picrochole werd gedood	131
48	Hoe Gargantua Picrochole bestormde in La Roche Clermault en hoe hij het leger van voornoemde Picrochole uiteensloeg	133
49	Hoe Picrochole op de vlucht door ramspoeden werd overvallen en wat Gargantua deed na de veldslag	135
50	De allocutie die Gargantua hield tot de overwonnenen	136
51	Hoe de triomferende mannen van Gargantua na de slag werden beloond	140
52	Hoe Gargantua voor de monnik de abdij van Thélème liet bouwen	141
53	Hoe de abdij der thelemieten werd gebouwd en de schenkingen die zij kreeg	143
54	Opschrift boven de grote poort van Thélème	144
55	Hoe het huis der thelemieten eruitzag	147
56	Hoe de paters en de nonnen van Thélème gekleed gingen	149
57	Hoe de thelemieten hun leven hadden ingericht	151
58	Enigma en profetie	152

Pantagruel

Pantagruel, koning der Dipsoden, naar zijn ware aard weergegeven met zijn grouwelijke daden en wapenfeiten, samengesteld door wijlen meester Alcofribas, distilleerder van kwintessens

Tienregelig gedicht van meester Hugues Salel voor de schrijver van dit boek	160
Proloog	161
1 Over de afkomst en het aloude geslacht van Pantagruel	164
2 Over de geboorte van de zeer geduchte Pantagruel	169
3 Hoe Gargantua rouwde om zijn vrouw Badebec	171
4 Over de kinderjaren van Pantagruel	173
5 Wat de edele Pantagruel in zijn jonge jaren zoal deed	175
6 Hoe Pantagruel een student uit de Limousin ontmoette, die hem aansprak in een soort steenkoolfrans	178
7 Hoe Pantagruel naar Parijs ging, en de mooie boeken van de bibliotheek van Saint-Victor	180
8 Hoe Pantagruel in Parijs een brief ontving van zijn vader, en het afschrift van die brief	185
9 Hoe Pantagruel Panurge ontmoette, die zijn vriend voor het leven werd	190
10 Hoe Pantagruel een eerlijk oordeel velde in een bijzonder duistere en moeilijke controverse, een oordeel zo rechtvaardig, dat men er de grootste bewondering voor had	196
11 Hoe de heren van Ammereet en Likmevessie zonder advocaat pleitten ten overstaan van Pantagruel	199
12 Hoe de heer van Likmevessie pleitte ten overstaan van Pantagruel	202
13 Het oordeel dat Pantagruel velde in het geschil tussen de beide heren	205
14 Waarin Panurge vertelt hoe hij aan de Turken ontkwam	207
15 Hoe Panurge een geheel nieuwe techniek ontvouwde om verdedigingsmuren te bouwen rondom Parijs	212
16 Over de gewoonten en levensomstandigheden van Panurge	216
17 Hoe Panurge aflaten verkreeg, oude wijfjes uithuwelijkte, en de processen die hij voerde te Parijs	221

18	Hoe een groot geleerde uit Engeland een twistgesprek wilde voeren met Pantagruel en hoe Panurge hem de mond snoerde	224
19	Hoe Panurge de in gebarentaal argumenterende Engelsman met hangende pootjes deed afdruipen	229
20	Hoe Thaumastus vertelt over de grote kwaliteiten en kennis van Panurge	233
21	Hoe Panurge verliefd werd op een dame uit de hogere kringen van Parijs	234
22	Hoe Panurge de Parijse dame een poets bakte waardoor ze aardig voor schut stond	238
23	Hoe Pantagruel uit Parijs vertrok toen hem ter ore kwam dat de Dipsoden het land der Amauroten binnenvielen, en waarom de mijlen in Frankrijk zo klein zijn	241
24	De brief van een Parijse dame, die door een boodschapper werd bezorgd, en de verklaring van een in een gouden ring gegraveerde spreuk	242
25	Hoe Pantagruels makkers Panurge, Carpalim, Eusthenes en Epistemon op een heel listige manier zeshonderd zestig ruiters naar de andere wereld hielpen	245
26	Hoe Pantagruel en zijn makkers het beu waren om gezouten vlees te moeten eten, en hoe Carpalim op jacht ging om wild te vangen	247
27	Hoe Pantagruel een gedenkteken oprichtte ter herinnering aan hun heldhaftig optreden, en Panurge er een oprichtte ter herinnering aan de hazen. En hoe Pantagruel met zijn scheten kleine mannetjes maakte en met zijn zachte windjes kleine vrouwtjes. En hoe Panurge een dikke stok stuksloeg op twee glazen	250
28	Hoe Pantagruel op een zeer merkwaardige wijze de Dipsoden en de reuzen versloeg	254
29	Hoe Pantagruel de drieduizend reuzen in harnassen van arduinsteen versloeg, samen met hun aanvoerder Weerwolf	258
30	Hoe Epistemon, wiens hoofd eraf was, heel kundig door Panurge werd genezen, en het laatste nieuws over duivels en verdoemden	262
31	Hoe Pantagruel de stad der Amauroten binnentrok, en hoe Panurge koning Anarchus uithuwelijkte en hem aanstelde als groene-sausventer	269
32	Hoe Pantagruel met zijn tong een heel leger toedekte, en wat de schrijver in zijn mond zag	271

33	Hoe Pantagruel ziek werd en de manier waarop hij genas	274
34	Besluit van dit onderhavige boek en verontschuldigen van de kant van de schrijver	277

Het Derde Boek

van de heldhaftige daden en verhalen van de goede Pantagruel, samengesteld door de heer François Rabelais, doctor in de medicijnen, herzien en verbeterd door de schrijver met inachtneming van de oude censuur

	Privilege van de koning	282
	François Rabelais aan de geest van de koningin van Navarre	284
	Proloog van de schrijver, de heer François Rabelais, voor het Derde Boek van de heldhaftige daden en verhalen van de goede Pantagruel	285
1	Hoe Pantagruel een kolonie Utopiërs overbracht naar Dipsodië	293
2	Hoe Panurge tot kasteelheer van Salmigondin in Dipsodië werd benoemd en hoe hij zijn koren groen at	296
3	Hoe Panurge lovend spreekt over mensen die schulden maken en geld lenen	300
4	Vervolg van de lofrede van Panurge op schuldeisers en schuldenaars	303
5	Hoe Pantagruel zijn afschuw uitspreekt over schuldenaars en schuldeisers	306
6	Waarom pasgetrouwde mannen in oorlogstijd niet hoefden te vechten	308
7	Hoe Panurge een vlo in zijn oor had en zijn broek met de prachtige gulp niet meer wilde dragen	310
8	Hoe bij krijgslieden de gulp het eerste onderdeel der wapenrusting is	313
9	Hoe Panurge aan Pantagruel vraagt of hij moet trouwen of niet	316
10	Hoe Pantagruel Panurge laat zien dat het moeilijk is iemand raad te geven inzake het huwelijk, en over voorspellingen bij Homerus en Vergilius	318
11	Hoe Pantagruel laat zien dat voorspellen door middel van dobbelstenen ongeoorloofd is	322
12	Hoe Pantagruel uit voorspellingen bij Vergilius tracht op te maken wat voor huwelijk Panurge te wachten staat	323

13	Hoe Pantagruel Panurge aanraadt om te proberen door middel van droomuitleg te weten te komen of zijn huwelijk gelukkig zal zijn of niet	327
14	De droom van Panurge en de uitleg daarvan	331
15	Excuses van Panurge en uiteenzetting van de geheime kloosterleer inzake gezouten rundervlees	335
16	Hoe Pantagruel Panurge de raad geeft om maar eens te gaan praten met de sibylle van Panzoust	338
17	Hoe Panurge spreekt met de sibylle van Panzoust	340
18	Hoe Pantagruel en Panurge de versregels van de sibylle van Panzoust verschillend uitleggen	343
19	Hoe Pantagruel de raad van stommen aanprijst	346
20	Hoe Gaitebek Panurge antwoord geeft door middel van gebaren	349
21	Hoe Panurge te rade gaat bij een oude Franse dichter, Raminagrobis genaamd	352
22	Hoe Panurge een lans breekt voor de orde der bedelmonniken	355
23	Hoe Panurge het erover heeft om terug te gaan naar Raminagrobis	357
24	Hoe Panurge raad vraagt aan Epistemon	361
25	Hoe Panurge te rade gaat bij Herr Trippa	364
26	Hoe Panurge raad vraagt aan broeder Jan van Plettum	368
27	Hoe broeder Jan Panurge vrolijk raad schaft	371
28	Hoe Panurge bang is om bedrogen te worden en hoe broeder Jan hem een hart onder de riem steekt	373
29	Hoe Pantagruel een theoloog, een arts, een jurist en een filosoof bijeenroept om een oplossing te zoeken voor het dilemma van Panurge	378
30	Hoe de theoloog Hippothadeus Panurge raad geeft in verband met zijn huwelijksplannen	380
31	Hoe de arts Rondibilis Panurge raad geeft	383
32	Hoe Rondibilis verklaart dat hoorntjes een natuurlijk attribuut van het huwelijk zijn	387
33	Hoe de arts Rondibilis een middel aan de hand doet tegen hoorntjes	390
34	Hoe vrouwen gewoonlijk uit zijn op dingen die verboden zijn	392
35	Hoe de filosoof Trouillogan een verhandeling houdt over de bezwaren van het huwelijk	395
36	Vervolg van de antwoorden van de ephectische, pyrronistische wijsgeer Trouillogan	397

37	Hoe Panurge door Pantagruel wordt overgehaald om raad te vragen aan een nar	401
38	Hoe Pantagruel en Panurge de loftrumpet steken over Triboulet	403
39	Hoe Pantagruel het proces bij woonde tegen rechter Bridoye, die zijn vonnissen velde met behulp van dobbelstenen	407
40	Hoe Bridoye de redenen uiteenzet waarom hij de processen bijwoonde waarin hij vonnis wees door middel van dobbelstenen	410
41	Hoe Bridoye het verhaal vertelt van de bemiddelaar in processen	412
42	Hoe processen geboren worden en hoe zij volgroeid raken	415
43	Hoe Pantagruel clementie vraagt voor Bridoye, die zijn vonnissen wees met een worp van zijn dobbelstenen	419
44	Hoe Pantagruel een merkwaardig geval vertelt van de verlegenheid waarin de mens gebracht kan worden, wanneer hij een oordeel moet vellen	421
45	Hoe Panurge raad vraagt aan Triboulet	424
46	Hoe Pantagruel en Panurge de woorden van Triboulet op verschillende wijzen interpreteren	426
47	Hoe Pantagruel en Panurge overwegen om een bezoek te brengen aan het orakel van de Goddelijke Fles	428
48	Hoe Gargantua aantoonst dat het kinderen niet is geoorloofd te trouwen zonder dat hun vaders en moeders het weten en erin toestemmen	430
49	Hoe Pantagruel voorbereidselen treft om zee te kiezen, en over het kruid dat pantagruelium wordt genoemd	434
50	Hoe het befaamde pantagruelium moet worden bereid en klaargemaakt voor gebruik	436
51	Waarom het kruid pantagruelium heet en over zijn wonderbaarlijke eigenschappen	439
52	Hoe een bepaald soort pantagruelium niet door vuur kan worden aangetast	443

Het Vierde Boek

van de heldhaftige daden en verhalen van de goede Pantagruel, samengesteld door de heer François Rabelais, doctor in de medicijnen

Aan de hooggeboren prins, de zeereerwaarde monseigneur Odet, kardinaal de Chastillon	450
--	-----

Proloog van de schrijver, de heer François Rabelais, voor het Vierde Boek van de heldhaftige daden en verhalen van Pantagruel	455
1 Hoe Pantagruel zee koos om een bezoek te brengen aan het orakel van de Goddelijke Bakbuk	468
2 Hoe Pantagruel een aantal mooie dingen kocht op het eiland Medamothi	470
3 Hoe Pantagruel een brief van zijn vader Gargantua kreeg en over de merkwaardige manier om heel snel berichten te ontvangen uit vreemde, verre landen	473
4 Hoe Pantagruel een brief schrijft aan zijn vader en hem verscheidene mooie, zeldzame dingen stuurt	475
5 Hoe Pantagruel een schip tegenkwam met reizigers die terugkeerden uit Lampland	478
6 Hoe Panurge, als de ruzie is bijgelegd, bij Dindenault een schaap wil kopen	480
7 Vervolg van de onderhandelingen tussen Panurge en Dindenault	482
8 Hoe Panurge de koopman en zijn schapen in zee liet verdrinken	484
9 Hoe Pantagruel op het eiland Ennasin aankwam en over de merkwaardige familiebetrekkingen aldaar	486
10 Hoe Pantagruel landde op het eiland Cheli, waar koning Sint-Panigon regeerde	489
11 Waarom monniken zo graag in de keuken komen	491
12 Hoe Pantagruel Procuration aandeed en de vreemde manier van leven bij de Chiquanous	493
13 Hoe de heer van Basché zijn mensen prijst naar het voorbeeld van meester François Villon	497
14 Vervolg van de aan het hof van Basché afgeranselde Chiquanous	499
15 Hoe door Chiquanous de oude bruiloftsgewoonten weer in ere worden hersteld	502
16 Hoe broeder Jan de aard der Chiquanous proefondervindelijk vaststelt	504
17 Hoe Pantagruel langs de eilanden Woest en Ledig voer en over de merkwaardige dood van Windbreker, de molenslikker	506
18 Hoe Pantagruel tijdens een hevige storm op zee het vege lijf wist te redden	509
19 Hoe Panurge en broeder Jan zich hielden tijdens de storm	511

20	Hoe de zeelui de schepen aan de kracht van de storm prijsgeven	513
21	Vervolg van de storm en een kort gesprek over het maken van een testament op zee	516
22	Einde van de storm	518
23	Hoe Panurge, als de storm voorbij is, de trouwe kameraad speelt	520
24	Hoe broeder Jan verklaart dat Panurge tijdens de storm geen reden had om zo bang te zijn	522
25	Hoe Pantagruel na de storm aan land ging op de eilanden der Macraeonen	524
26	Hoe de goede Macrobius aan Pantagruel vertelt over de verblijfplaats en de dood der heroën	525
27	Hoe Pantagruel discussieert over het verscheiden van heldenzielen en over de verschrikkelijke en wonderbaarlijke verschijnselen die voorafgingen aan de dood van wijlen de heer van Langey	527
28	Hoe Pantagruel een roerende geschiedenis vertelt met betrekking tot de dood van heroën	530
29	Hoe Pantagruel het eiland Ter Sluik passeerde, waar Vastenpik het bewind voerde	532
30	Hoe Vastenpik wordt ontleed en beschreven door Xenomanes	533
31	Anatomie van Vastenpik wat betreft de uitwendige lichaamsdelen	536
32	Vervolg van de beschrijving van Vastenpik	538
33	Hoe Pantagruel bij Wildemanseiland een reusachtige potvis zag aankomen	541
34	Hoe de reusachtige potvis door Pantagruel werd verslagen	542
35	Hoe Pantagruel aan land gaat op Wildemanseiland, de aloude woonplaats der Beulingen	545
36	Hoe de wilde Beulingen een hinderlaag leggen tegen Pantagruel	546
37	Hoe Pantagruel de kapiteins Beulingvreter en Worstensnijder laat halen, en een opmerkelijke verhandeling over plaatsnamen en persoonsnamen	548
38	Waarom Beulingen bij het mensdom niet in de minachting mogen staan	552
39	Hoe broeder Jan aansluiting zoekt bij de koks om de Beulingen te bestrijden	553
40	Hoe door broeder Jan de zeug wordt geïnstalleerd en hoe de dappere koks daarin plaatsnemen	555

41	Hoe Pantagruel de Beulingen over zijn knie in tweeën sloeg	558
42	Hoe Pantagruel onderhandelt met Pielemuis, de koningin der Beulingen	560
43	Hoe Pantagruel het Windeiland aandeed	561
44	Hoe een klein beetje regen een harde wind tot zwijgen brengt	563
45	Hoe Pantagruel aan land gaat op het eiland der Pausenvijgen	565
46	Hoe het duiveltje werd bedrogen door een boer uit Pausenvijgië	567
47	Hoe de duivel te grazen werd genomen door een oude vrouw uit Pausenvijgië	570
48	Hoe Pantagruel een bezoek bracht aan het eiland der Pausmanen	572
49	Hoe Joris Loboer, bisschop der Pausmanen, ons de uranopiptische Decretalen toonde	574
50	Hoe Joris Loboer ons het archetype van de paus toonde	577
51	Korte tafelgesprekken, waarin de Decretalen worden geprezen	578
52	Vervolg van de wonderen die tot stand gebracht werden door de Decretalen	581
53	Hoe door de werking der Decretalen het goud van Frankrijk behendig naar Rome wordt getrokken	585
54	Hoe Joris Loboer aan Pantagruel peren-van-de-ware-christen gaf	588
55	Hoe Pantagruel op zee verschillende ontdooide woorden hoorde	589
56	Hoe Pantagruel onder de bevroren woorden ook gepeperde taal aantrof	591
57	Hoe Pantagruel een bezoek bracht aan de verblijfplaats van Messer Gaster, de belangrijkste meester ter wereld in de techniek	593
58	Hoe Pantagruel aan het hof van de meesteruitvinder met afkeer keek naar de Engastrimythen en de Gastrolaten	596
59	Over het belachelijke beeld Manducus, en hoe en wat de Gastrolaten offeren aan hun albuikige god	598
60	Welke offers de Gastrolaten op de tussengelaste vastendagen aan hun god brengen	600
61	Hoe Gaster de methoden bedacht om graan te verkrijgen en op te slaan	603
62	Hoe Gaster de techniek en de methode uitvond om niet te worden gewond of getroffen door kanonschoten	605
63	Hoe Pantagruel in de buurt van het eiland Chaneph wat lag te dommelen en de problemen die hem bij zijn ontwaken werden voorgelegd	608

64	Hoe Pantagruel geen antwoord gaf op de gestelde problemen	611
65	Hoe Pantagruel met zijn dienaren leven in de brouwerij brengt	614
66	Hoe bij het eiland Ganabim op bevel van Pantagruel de Muzen werden begroet	616
67	Hoe Panurge van doodsangst in zijn broek scheet en dacht dat de grote kat Rodilardus een duiveltje was	618

Het Vijfde Boek

van de heldhaftige daden en verhalen van de goede Pantagruel, samengesteld door de heer François Rabelais, doctor in de medicijnen, waarin zijn vervat het bezoek aan het orakel van de goddelijke Bakbuk en de uitspraak van de Fles, want om die te vernemen werd heel deze lange reis ondernomen

	Proloog van de heer François Rabelais voor het Vijfde Boek van de heldhaftige daden en verhalen van de goede Pantagruel	625
1	Hoe Pantagruel aankwam op het Galmeiland en over het geluid dat wij hoorden	631
2	Hoe het Galmeiland bewoond was geweest door de Siticinen, die vervolgens in vogels waren veranderd	633
3	Waarom er op het Galmeiland maar één Papagaai is	634
4	Hoe de vogels van het Galmeiland allemaal trekvogels waren	636
5	Hoe de gourmandeurvogels op het Galmeiland altijd zwijgen	638
6	Hoe de vogels van het Galmeiland worden gevoederd	639
7	Hoe Panurge aan meester Tempelwachter de fabel van het ros en de ezel vertelt	641
8	Hoe wij met heel veel moeite Papagaai te zien kregen	645
9	Hoe wij aan land gingen op het IJzerwaareiland	647
10	Hoe Pantagruel op Stecheleiland aankomt	649
11	Hoe wij langs het Sluipdeurtje kwamen waar Krabbekat woonde, de aartshertog der Bontjaskatten	650
12	Hoe Krabbekat ons een raadsel opgaf	653
13	Hoe Panurge het raadsel van Krabbekat verklaarde	655
14	Hoe de Bontjaskatten van corruptie leven	657
15	Hoe Broeder Jan van Plettum besluit de Bontjaskatten te brandschatten	658

16	Hoe wij verder reisden en hoe Panurge daarbij bijna werd gedood	661
17	Hoe ons schip strandde en wij werden geholpen door enige reizigers die onderdanen bleken te zijn van Kwintessens	663
18	Hoe wij aankwamen in het rijk van Kwintessens, die ook wel Entelechie wordt genoemd	665
19	Hoe Kwintessens de zieken genas met haar wijsjes	667
20	Hoe de koningin haar tijd doorbracht na het noenmaal	669
21	Hoe de dienaren van Kwintessens aan het werk waren en hoe de vorstin ons aanstelde als haar distilleerders	672
22	Hoe de koningin de avondmaaltijd opgediend kreeg en hoe zij at	674
23	Hoe er in tegenwoordigheid van Kwintessens een vrolijk ballet werd gehouden in de vorm van een toernooi	676
24	Hoe de tweeëndertig personages van het ballet elkaar bestrijden	678
25	Hoe wij aan land gingen op het eiland Hodos, waar de wegen zich voortbewegen	684
26	Hoe wij een bezoek brachten aan het eiland van het Klompenvolk en aan de orde van de broeders tremulanten	686
27	Hoe Panurge wat vragen stelde aan een broeder tremulant en daarop slechts eenlettergrepige antwoorden kreeg	690
28	Hoe Epistemon zijn afkeer van het vasten uitspreekt	695
29	Hoe wij het Land van Satijn bezochten	697
30	Hoe wij in het Land van Satijn Horenzeggen zagen lesgeven in het afleggen van getuigenissen	701
31	Hoe wij Lampland ontdekten	703
32	Hoe wij aan land gingen in de haven der Lychnobii en in Lampland arriveerden	703
33	Hoe wij aankwamen bij het orakel van de Fles	705
34	Hoe wij onder de aarde afdaalden om de tempel van de Fles te betreden en hoe Chinon de oudste stad ter wereld is	707
35	Hoe wij de tetrade van trappen afdaalden en over de angst van Panurge	708
36	Hoe de deuren van de tempel op wonderbare wijze vanzelf opengingen	711
37	Hoe de vloer van de tempel bestond uit prachtig mozaïekwerk	713
38	Hoe in het mozaïekwerk van de tempel het gevecht was weergegeven waarin Bacchus de Indiërs versloeg	714

39	Hoe op het mozaïek het treffen was weergegeven, en de aanval van Bacchus op de Indiërs	716
40	Hoe de tempel werd verlicht door een wonderschone lamp	718
41	Hoe de hogepriesteres Bakbuk ons in de tempel een droomfontein liet zien	719
42	Hoe het water van de fontein naar wijn smaakte als de drinkers zich dat inbeeldden	720
43	Hoe Panurge werd uitgedost om de uitspraak van de Fles te vernemen	725
44	Hoe de hogepriesteres Bakbuk Panurge naar de Fles leidde	727
45	Hoe Bakbuk het woord van de Fles uitlegt	728
46	Hoe Panurge en de anderen in dichterlijke vervoering aan het rijmen slaan	730
47	Hoe wij afscheid namen van Bakbuk en het orakel van de Fles achter ons lieten	734
	Nawoord bij Gargantua en Pantagruel	739
	Aantekeningen bij Gargantua	767
	Aantekeningen bij Pantagruel	775
	Nawoord bij het Derde en Vierde Boek	785
	Aantekeningen bij het Derde Boek	801
	Aantekeningen bij het Vierde Boek	835
	Nawoord bij het Vijfde Boek	859
	Aantekeningen bij het Vijfde Boek	869
	Beknopte bibliografie	889

AAN DE LEZERS

Gij vrienden die dit boekje lezen gaat,
Laat nimmer door vooroordeel u leiden.
Bedenk dat ergernis bij 't lezen schaadt,
Iets wat ge volstrekt dient te vermijden,
Daar hier geen onvertogen woordje staat.
Dit boek is niet volmaakt, maar 'k ben tevree,
Als 't u eens lekker lachen doet in stee
Van al die nare zorgen, dat chagrijn.
Liever een lach dan steeds ach en steeds wee,
Want lachen blijkt mensen eigen te zijn.

PROLOOG VAN DE SCHRIJVER

Gij zeer vermaarde drinkebroers, en gij dierbare sieflieders, – want aan u en aan geen ander draag ik mijn geschrift op – wanneer Alcibiades in Plato's dialoog *Het banket* zijn leermeester Socrates prijst, die onbetwistbare vorst der filosofen, zegt hij onder meer dat Socrates lijkt op een sileen. Silenen waren eertijds van die doosjes zoals je nu nog wel bij apothekers ziet. Van boven zijn ze beschilderd met gekke fantasiefiguurtjes zoals harpijen, saters, uilskuikens, gehoornde hazen, opgezadelde eenden, vliegende bokken, aangespannen herten en nog veel meer van die malle tekeningetjes om de mensen te laten lachen (helemaal in de geest van Silenus, de leermeester van de goede Bacchus); maar binnenin bewaarde men fijne, geneeskrachtige stoffen, zoals balsem, grijze amber, gember, muskus, civet, edelstenen en andere kostelijke zaken. Zo was het ook met Socrates, zei hij, want als je op zijn uiterlijk afging en hem beoordeelde naar zijn voorkomen, dan had je hem geen knip voor de neus waard gevonden, zo lelijk was hij om te zien en zo belachelijk in zijn bewegingen. Hij had een wipneus, de blik van een wilde stier en de kop van een gek. Hij leidde een eenvoudig leven, kleetde zich boers, had geen geld en geen succes bij de vrouwen. Hij was ongeschikt voor alle openbare ambten. Hij lachte altijd, dronk altijd op ieders gezondheid, maakte altijd grapjes en liep nimmer te koop met zijn goddelijk weten; maar als je die doos had opengedaan, dan zou je daarin een hemels kruid van onschatbare waarde hebben gevonden: een meer dan menselijke intelligentie, een wonderbaarlijke deugdzaamheid, een weergaloze moed, een onovertroffen soberheid, een onverstoorbare tevredenheid, een volkomen zekerheid en een ongelooflijke onthechting ten opzichte van al die zaken waarvan de mensen zo wakker liggen, waarvoor ze zo rennen en vliegen, waarvoor ze werken, varen en vechten.

Waar denken jullie nu dat ik met dit voorspeltje, dit opstapje naartoe wil? Het is immers zo dat jullie, mijn brave volgelingen en nog een handjevol dwaze niksnutten, bij het lezen van de vrolijke titels van sommige aan onze fantasie ontsproten boeken, zoals *Gargantua*, *Pantagruel*, *Zuipschuitje*, *Eerbied voor de gulp*, *Over groene erwten met spek* met commentaar, enzovoort,³ al te gemakkelijk aannemen dat het in die boeken alleen maar gaat om vrolijke spot, gebbelegeintjes en prietpraat, want het uithangbord (dat is de titel) wordt gewoonlijk, zonder dat men verder kijkt dan zijn neus lang is, geïnterpreteerd als een grap en een grol. Maar zo lichtvaardig mag je met een mens z'n werk niet omspringen. Jullie zeggen immers zelf, dat je de monnik niet kent aan zijn pij: wie in monnikskleren gaat is vaak alerminst een monnik, en wie de Spaanse mantel draagt hoeft daarom nog geen Spaanse moed te bezitten. Daarom, sla het boek nu maar open en weeg zorgvuldig af wat daarin wordt uiteengezet. Dan zullen jullie wel zien, dat het medicijn dat erin zit van een ander kaliber is dan de doos deed vermoeden, met andere woorden, wat hier ter sprake komt is niet zulke kolder als de titel die erboven staat wil doen geloven.

En stel dat jullie bij een letterlijke interpretatie verhalen aantreffen die jullie heel lollig vinden en in overeenstemming met de titel, dan moeten jullie je daardoor niet, als door het gezang der Sirenen, laten biologeren, maar aan datgene waarvan jullie misschien denken dat het in een lollige bui is geschreven, moeten jullie een hogere betekenis toekennen.

Hebben jullie weleens een fles opengetrokken? Temeiel! Denk dan maar eens aan het gezicht dat jullie daarbij trokken. Nou, en hebben jullie weleens een hond gezien die een kluif te pakken krijgt? Een hond is, zo zegt Plato, *Lib. II De rep.*, het verstandigste beest dat je je denken kunt. Als jullie dat weleens gezien hebben, dan hebben jullie kunnen constateren hoe vol toewijding hij ernaar kijkt, hoe goed hij erop past, hoe enthousiast hij hem in zijn bek houdt, hoe voorzichtig hij eraan begint te knabbelen, hoe vol liefde hij hem kapotbijt en hoe zorgvuldig hij hem afkluift. Wie zet die hond ertoe aan dat te doen? Wat hoopt hij te bereiken met al die toewijding? Naar wat voor schat is hij op zoek? Hij wil niets anders dan een beetje merg. Maar een feit is, dat dit beetje merg kostelijker is dan een heleboel van wat anders, want merg is een volmaakt voedsel, dat door de Natuur zelve met zorg zo is samengesteld, zoals ook Galenus zegt, *III Fac. natural.* en *IX De usu parti.*⁴

Net zoals die hond moeten ook jullie verstandig zijn en die puntgave boeken van de bovenste plank besnuffelen, eraan ruiken en de waar-

de schatten, snel in de achtervolging en onverschrokken in de aanval.⁵ Vervolgens moeten jullie door aandachtig lezen en steeds nadenken de kluif kapotbijten en het voedzame merg – dat wil zeggen, wat ik bedoel met die pythagorische symbolen⁶ – eruit zuigen, in de vaste hoop door deze lectuur bezonnen en kloekmoedig te worden: want jullie vinden daarin heel andere koek, namelijk een verborgen leer, die jullie zeer verheven geheimenissen en grouwelijke mysteriën zal openbaren, zowel wat betreft onze godsdienst alsook aangaande de stand van zaken in de politiek en het economische leven.

Denken jullie nu werkelijk naar eer en geweten dat Homerus, toen hij de *Ilias* en de *Odyssee* schreef, ooit op het idee is gekomen van de allegorieën die op basis van zijn werk in elkaar zijn geflanst door Plutarchus, Heraclides Ponticus,⁷ Eusthatus⁸ en Phornutus,⁹ en aan wat Politianus¹⁰ van hen heeft gejat? Als jullie dat geloven, dan zit er wel een afgrond tussen jullie mening en de mijne, want ik beweer dat die allegorieën net zomin uit de koker van Homerus komen als de heilige mysteriën van het Evangelie uit die van Ovidius of uit diens *Metamorphosen*, wat een of andere broeder Lijpo, een klaplopende monnik, trachtte aan te tonen als hij bijgeval iemand tegenkwam die net zo gek was als hij, de spreekwoordelijke deksel bij de scheve pot.

En als jullie dat niet geloven, waarom denken jullie dan niet net zo over deze vrolijke, moderne verhalen, terwijl ik nog wel, toen ik ze dicteerde, evenmin aan die allegorische uitleg dacht als jullie, die misschien op datzelfde ogenblik achter een glaasje zaten. Want met het schrijven van dit heerlijke boek heb ik niet meer tijd verloren en verdaan dan nodig is om even op krachten te komen, dat wil zeggen om te eten en te drinken. Dat is ook de beste tijd om over deze verheven zaken, dit dieper weten te schrijven, zoals ook Homerus, die paragon aller letterminnenden, dat zo mooi kon, en Ennius, de vader der Latijnse dichters, naar het getuigenis van Horatius, hoewel de een of andere malloot heeft beweerd dat zijn liederen meer ruiken naar de wijn die hij heeft gedronken dan naar de olie van zijn lamp.

Dat zegt de een of andere nitwit ook van mijn boeken, maar hij kan de pot op! De geur van wijn! Ach, die is immers zoveel lekkerder, zoveel zoeter, zoveel aantrekkelijker, zoveel hemelser en kostelijker dan die van olie! Ik ben er net zo trots op dat men van mij zegt dat ik meer geld heb uitgegeven aan wijn dan aan olie, als Demosthenes was wanneer er van hem

werd gezegd dat hij meer uitgaf aan olie dan aan wijn. Ik beschouw het als de grootste eer en ben er trots op, als ik doorga voor en bekendsta als een goeie gabber en een prima makker. En als zodanig ben ik ook welkom in elk goed gezelschap van pantagruwelaars. Een of andere zeurpiet heeft Demosthenes eens verweten dat diens redevoeringen roken naar de vaatdoek waarmee een vuil en vies olievaatje was schoongemaakt. Daarom, interpreteer alles wat ik doe of zeg zo gunstig mogelijk; houd de kaasvormige hersenmassa die jullie op deze schone zotteklap onthaalt in ere en maak, voor zover jullie dat mogelijk is, dat ik altijd vrolijk blijf.

Nou, veel jolijt, lieverdjes, en lees maar vrolijk wat er verder volgt, want dat is een weldaad voor het lichaam en goud voor de nieren! Maar denk eraan, hondenlullen, – jullie kunnen allemaal het zeepokkenlazerus krijgen! – vergeet niet een slokje te drinken op mijn geluk, dan neem ik op stoot een pikketanissie op jullie.

I DE GENEALOGIE EN HET ALOUDE GESLACHT VAN GARGANTUA

Voor de genealogie van Gargantua en zijn verre voorouders verwijs ik naar de grote Pantagruwelijke Kroniek. Daaruit kunnen jullie uitvoeriger vernemen hoe de reuzen op aarde zijn gekomen en hoe Gargantua, vader van Pantagruel, in rechte lijn van hen afstamt. Nu moeten jullie niet teleurgesteld zijn als ik dit punt even laat rusten, hoewel: hoe meer ik erop terug zou komen, des te mooier de heerschappen het zouden vinden, zoals jullie kunnen aannemen op gezag van Plato, in zijn *Philebos* en *Gorgias*, en van Flaccus,¹¹ die beweert dat er van die verhalen zijn – en dat zijn ongetwijfeld verhalen zoals deze – waar je meer van geniet naarmate ze vaker worden verteld.

Het ware te wensen dat iedereen zijn afstamming zo precies kende, vanaf de ark van Noach tot heden! Ik denk dat er vandaag de dag heel wat keizers, koningen, hertogen, prinsen en pausen op aarde zijn, die afstammen van een stelletje bedelmonniken en zakkendragers, zoals er daarentegen ook wel sukkelende, zielige zwervers in het armenhuis zitten, in wier aderen het bloed stroomt van grote koningen en keizers, als je tenminste afgaat op de uiterst merkwaardige wijze waarop de koninkrijken en keizerrijken zijn overgegaan van de Assyriërs op de Meden, van de Meden op de Perzen, van de Perzen op de Macedoniërs, van de Macedoniërs op de Romeinen, van de Romeinen op de Grieken en van de Grieken op de Fransen.¹²

En neem mij nu, die hier tegen jullie sta te praten, ik denk dat ik een nakomeling ben van een of andere rijke koning of prins van weleer; want jullie hebben nog nooit iemand meegemaakt die zo graag koning en rijk zou willen zijn als ik, zodat ik het er eens lekker van zou kunnen nemen: niet werken, geen zorgen hebben en gul zijn voor mijn vrienden en voor alle fatsoenlijke mensen die weten waar ze het over hebben. Maar ik troost me met de gedachte dat ik het in het hiernamaals zal zijn, ja zelfs nog in grotere mate dan ik nu zou durven wensen. Jullie moeten voor je ellende ook troost zoeken in een dergelijke of nog betere gedachte, en neem zo mogelijk nog een lekker fris slokje.

Maar waar hadden we het ook weer over? O ja, ik beweer dat door een vorstelijke gave des hemels de stamboom van Gargantua, die teruggaat

tot een ver verleden, vollediger bewaard is gebleven dan die van ieder ander, behalve dan die van de Messias, waarover ik het niet zal hebben, want dat is niet aan mij. Trouwens, de diabolische geesten (dat wil zeggen de kwaadsprekers en de kwezelaars) komen daartegen in het geweer. Die stamboom nu werd gevonden door Jean Audeau in een weide die hij bezat vlak bij l'Arceau Gualeau,¹³ onder de Olijf, in de richting van Narçay. Toen daar namelijk arbeiders de sloten aan het schoonmaken waren, stotten ze met hun hak tegen een groot bronzen grafmonument, waarvan de lengte niet te meten was, want het uiteinde ervan heeft men nooit kunnen vinden, omdat het te ver in de verlaat van de Vienne stak. Toen zij het openden op een plek waar aan de bovenkant een beker was gegraveerd met daaromheen in Etruskische letters geschreven HIC BIBITUR,¹⁴ vonden ze negen flessen in de volgorde waarin Gascogners hun kegels neerzetten. Op de middelste van die flessen lag een dik, vettig, groot, grijs, mooi, klein, beschimmeld boekje, dat sterker rook dan rozen, maar niet lekkerder.

Daarin nu werd genoemde genealogie gevonden. Zij was geheel geschreven in kanselareske cursieven, niet op papier, niet op perkament, niet in was, maar op iepenschors. De letters waren echter dusdanig door de tand des tijds aangetast, dat je er maar nauwelijks drie achter elkaar kon lezen.

Hoewel ik niet ter zake kundig ben, werd ik erbij gehaald en met behulp van een heel stel brillen en de kunst om onzichtbare letters te lezen, zoals Aristoteles die ons heeft bijgebracht, heb ik die letters getranscribeerd, wat jullie kunnen constateren bij het pantagruwelen, dat wil zeggen als jullie bezig zijn naar hartelust te drinken en daarbij de grouwelijke heldendaden van Pantagruel lezen.

Aan het eind van het boekje stond nog een kleine verhandeling getiteld: 'Ditjes en datjes met wat tegengif'. De ratten en kakkerlakken (of ander ongedierte, want anders lieg ik misschien) hadden aan de beginregels zitten knagen: de rest heb ik hieronder opgeschreven uit eerbied voor ouwe rommel.¹⁵